

створювати новий алгоритм роботи. Кожен крок є узагальненим, але при цьому збереження саме такої послідовності в роботі по супроводу родин персоналу ДСНС дозволить швидше пройти процес прийняття та адаптації до нового життя з рятувальником який зазнав поранень виконуючі завдання з ліквідації надзвичайних ситуацій в зоні бойових дій.

1. Групові форми роботи в системі психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій (досвід упровадження) / [авт. кол. В. В. Байдик, Ю. С. Бондарук, Ю. П. Гопкало, Т. Б. Гніда, І. О. Корнієнко, Н. В. Лунченко, Ю. А. Луценко, Р. А. Мороз, І. І. Ткачук]; заг. ред. В. Г. Панка, І. І. Ткачук. Київ : Ніка-Центр, 2020. – 122 с.

2. Досвід поранення та психологічний супровід військовослужбовців. URL : <https://www.pidtrymka.in.ua/useful-pages/dosvid-poranennya-ta-psihologichniy-suprovid-viyskovosluzhbovciv> (дата звернення 25.02.2024).

3. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Олійник В.О., Хоружий С.М., Ларіонов С.О., Сириця М.В. Особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам та членам їхніх сімей цивільними психологами : метод. посіб. Київ : 7БЦ, 2023. 175 с.

4. Наказ МВС України від 31.08.2017, № 747 «Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій « МВС України. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1390-17/page>. (дата звернення 25.02.2024)

5. Психологічний супровід незламних: методичні рекомендації по роботі з військовослужбовцями, які зазнали ампутації внаслідок бойових дій / Т. В. Карамушка, Л. Ю. Полівко, О. Ю. Вісіч [та ін.]. Київ – Львів : Видавець Вікторія Кундельська, 2023. 60 с.

УДК 005.931.11:341.31

DOI: 10.31733/15-03-2024/2/455-459

Юрій СЕНЧИХІН

професор кафедри пожежної тактики та аварійно-рятувальних робіт Національного університету цивільного захисту України, кандидат технічних наук, професор

ОСОБЛИВОСТІ РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ НА ОБ'ЄКТАХ ЦИВІЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

З початку військової агресії РФ проти України ліквідація надзвичайних ситуацій (НС) на об'єктах цивільної інфраструктури в умовах постійних обстрілів набула особливостей в організації і оперативному реагуванні підрозділів Державної служби з надзвичайних ситуацій України (ДСНС).

Цивільна інфраструктура міст і населених пунктів України, особливо тих регіонів (північ, схід та південь України) що знаходяться під постійними обстрілами, знищується усім спектром бойових засобів ураження що використовують російські окупанти.

Кількість зруйнованих і пошкоджених об'єктів цивільної інфраструктури фіксуються місцевими органами влади, цивільно-військовими адміністраціями та правозахисними організаціями. За даними відкритих джерел інформації, на рис. 1, представлені статистичні дані по руйнуванню цивільних об'єктів в результаті обстрілів та бомбардувань станом на 23.03.2022 р., тобто на початок вторгнення російського агресора.

Отже, в результаті обстрілів і бомбардувань відбуваються значні руйнування житлових та адміністративних будинків, закладів освіти та медичних установ, спортивних комплексів та закладів культури, ринків тощо, які супроводжуються обваленням конструкцій будівель і споруд, масовими пожежами та загибеллю людей (рис. 2). Під завалами будівель, в пасці опиняються люди яким потрібна допомога. Окрім цього, в містах уражень бойовими засобами спостерігаються вибухонебезпечні предмети (ВНП), що не розірвалися.

Пожежно-рятувальними підрозділами ДСНС за час масованих обстрілів у перші, найбільш інтенсивні місяці війни було ліквідовано понад 15000 пожеж, з під завалів зруйнованих будівель і споруд, у ході здійснення рятувальних робіт, врятовано і надано невідкладну медичну допомогу більш ніж 2000 особам. Під час оперативних дій з ліквідації пожеж та проведенні аварійно-рятувальних робіт (АРР) знешкоджена значна кількість бойових вибухових предметів, що знайдені на місці подій.

Рис. 1. Кількість цивільних об'єктів, що зруйновані внаслідок обстрілів (за даними відкритих джерел інформації)

Загалом на розподіл кількості пожеж і надзвичайних ситуацій на цивільних об'єктах, кількості загиблих і постраждалих суттєвий вплив мала інтенсивність бойових дій у межах окремих регіонів України, їх часткова окупація російськими збройними формуваннями, а також переміщення населення зі східних регіонів на захід країни.

Рис. 2. Руїнування житлових будинків внаслідок бомбардувань та обстрілів

Виконання завдань із ліквідації НС, що виникли на об'єктах цивільної інфраструктури під час війни значно змінили порядок організації оперативно-службової діяльності органів і підрозділів ДСНС.

В умовах бойових дій, під час реагування на пожежі та різноманітні надзвичайні ситуації, що були викликані особливістю їх виникнення, а саме обстрілами російських військових фугасними та керованими авіаційними бомбами (ФАБ/КАБ), балістичними та

крилатими ракетами, ударними безпілотними літальними апаратами (БПЛА), мінами, артилерійськими та ракетними системами залпового вогню (РСЗО), а також значною кількістю їх виникнення (при масштабних обстрілах виникало одночасно до 50 пожеж), на оперативну-рятувальну службу цивільного захисту (ОРС ЦЗ) було покладено багато завдань [1-2].

Також, ОРС ЦЗ зіштовхнулася із функціями які у мирний час вона не вирішує, це:

- масова евакуація та оповіщення населення під час небезпек (особливо складна евакуація під час повторних обстрілів);
- доставка гуманітарної допомоги та вантажів;
- ексгумація та перевезення до моргів тіл загиблих;
- допомога комунальним службам по забезпеченню електроживленням об'єктів критичної і цивільної інфраструктури;
- та інші, залежно від оперативної обстановки.

Такі умови вимагали від ОРС ЦЗ проведення першочергових заходів, що впливали на організацію несення гарнізонної та караульної служби пожежно-рятувальними підрозділами (ПРП) територіальних управлінь ДСНС та порядок реагування на пожежі та НС і основне – концентрацію значної кількості сил і засобів для виконання завдань за призначенням [3, 4]. Центральним апаратом ДСНС було запропоновано та впроваджено наступні заходи (особливо в районах інтенсивних бойових дій):

- особливий режим несення служби (дві доби через дві) особовим складом органів і підрозділів ПРП, який забезпечував посилення чергових караулів державних пожежно-рятувальних частин та загонів;

- уведення до оперативних розрахунків ПРП резервної пожежно-рятувальної та спеціальної техніки, пожежно-рятувального озброєння та обладнання;

- залучення до оперативної-службової діяльності та створення додаткових штатів ПРП особового складу підрозділів за рахунок евакуйованих з окупованих територій (Луганського, Донецького, Херсонського та Запорізького гарнізонів ДСНС);

- організація роботи оперативних штабів з цілодобовим несенням служби для оперативного реагування силами і засобами ПРП ДСНС та забезпеченням їх дислокації у захищених пунктах управління (безпечних, спеціально облаштованих приміщеннях ПРП);

- налагодження та забезпечення взаємодії органів управління та підрозділів ДСНС з підрозділами Збройних Сил України (ЗСУ), територіальної оборони (ТРО), правоохоронними підрозділами МВС, медичними установами та службою медицини катастроф, різними волонтерськими організаціями;

- розробка алгоритму дій керівника гасіння пожежі та ліквідації НС (КГП/КЛНС), а також заходи безпеки під час організації та здійснення оперативних дій з ліквідації пожеж, проведення аварійно-рятувальних робіт (АРР) та інших небезпечних подій на об'єктах уражених обстрілами та під час повторних обстрілів;

- забезпечення безпеки праці особового складу під час несення служби (чергування) шляхом обладнання та влаштування в приміщеннях ПРП безпечних місць укриття особового складу, та відносно безпечних місць дислокації пожежно-рятувальних автомобілів.

Здійснення оперативних дій ПРП з реагування на пожежі та НС в умовах воєнного стану показало, що значно підвищився один із основних оперативних показників діяльності ПРП, а саме час реагування на виклик.

Цьому сприяли наступні фактори, які відзначалися особливостями здійснення основних видів оперативних дій:

- під час слідування ПРП до місця виклику, ворог здійснює дистанційне мінування шляхів та територій, що ускладнює прямування і значно підвищує час прибуття ПРП. Середній показник прибуття підвищився з 3 хвилин та склав 12 хв. 26 сек. У деяких випадках, під час повторних обстрілів ПРП поверталися до місць дислокації;

- під час проведення розвідки пожежі або НС на момент прибуття ПРП потрібно визначити місце відходу та укриття особового складу ПРП та пожежно-рятувальної техніки на випадок здійснення ворогом повторних обстрілів, що впливає на час оперативного розгортання та введення сил і засобів для безпосередньої ліквідації пожежі або НС;

- під час ліквідації пожеж та проведення рятувальних та АРР на місці виклику, можливо знаходження бойових засобів та різних НВП предметів, що не розірвалися. Їхня ідентифікація потребує спеціальних знань та часу на знешкодження, що в цілому затримує і

підвищує час виконання основного оперативного завдання – рятування людей у разі виникнення загрози їх життю та гасіння пожеж. Середній показник ліквідації пожеж склав 29 хв. 58 сек.

Характерні особливості ліквідації пожеж та НС на об'єктах цивільної інфраструктури в умовах війни, а саме житлових та адміністративних будівлях, що постраждали внаслідок бомбардувань та обстрілів відзначалися можливою обстановкою та дією небезпечних чинників пожежі, призначенням, об'ємно-планувальними і конструктивними особливостями будівель і споруд, особливостями розвитку пожеж та видами оперативної роботи [5]. ПРП здійснювали значні об'єми з евакуації та проведенні рятувальних робіт, ліквідації масових пожеж, розбиранні ушкоджених конструктивних елементів будівель на висотах та завалів з під яких здійснювали евакуацію та рятування постраждалих, деблокування та винос загиблих. Окрім основних ПРП, до оперативних дій залучалися аварійно-рятувальні загони спеціального призначення (АРЗСП) гарнізонів ДСНС, фахівців з досвідом роботи на висотах будівель і споруд, волонтерів та небайдужих цивільних осіб. Для пошуку постраждалих, що знаходилися під завалами залучалися місцеві оперативні та кінологічні служби. До робіт із розтаскування та розбирання значних завалів, наряду з підрозділами на спеціальній аварійно-рятувальній техніці залучалися підрозділи комунальних служб з інженерними засобами важкої механізації [6].

Рис. 3. Проведення пошукових та АРР на зруйнованих будівлях

Реагування на пожежі та НС в умовах війни обумовило постійне поповнення та підтримку ПРП ДСНС сучасними засобами гасіння пожеж, проведення АРР, здійснення піротехнічних робіт та розмінування. Значний внесок у матеріально-технічне забезпечення територіальних підрозділів ДСНС здійснили МВС України, центральний апарат ДСНС, міжнародні гуманітарні місії, волонтерські організації та місцеві органи влади. Протягом 2023 року органами та підрозділами системи ДСНС отримано техніки та майна за рахунок міжнародної та благодійної допомоги на загальну суму 10,3 млрд грн. (понад 30 тис. найменувань). Через апарат ДСНС отримано майна на суму 196 млн грн., у т.ч.: прилади для вимірювання та виявлення іонізуючого випромінювання, безпілотні літальні апарати, підводні дрони, аварійно-рятувальне обладнання, засоби індивідуального захисту, системи обігріву, речове майно, засоби пожежогасіння, засоби енергозабезпечення та інше майно [7].

Зазначимо, що для підвищення рівня ефективності функціонування ОРС ЦЗ під час реагування на НС в умовах війни та обізнаності особового складу органів управління та підрозділів ДСНС, центральним апаратом ДСНС сумісно з Інститутом державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, науковцями закладів освіти ДСНС було розроблено та впроваджено до використання ряд керівних документів, настанов, методичних рекомендацій у вигляді наказів МВС-ДСНС, окремих доручень Голови ДСНС тощо.

Пріоритетними завданнями ДСНС, вважаються:

- ліквідація наслідків збройної агресії;
- розмінування звільнених територій;
- забезпечення нормальних умов життєдіяльності постраждалого населення;

- розбудова напрямку радіаційного, хімічного та біологічного захисту;
- здійснення державного нагляду у сфері пожежної та техногенної безпеки;
- розвиток мережі добровільних та місцевих пожежно-рятувальних підрозділів;
- міжнародне співробітництво у рамках вступу до системи Механізму цивільного захисту Європейського Союзу та рамках роботи з НАТО;
- цифровізація систем управління та інформації.

За результатами соціологічного опитування «Довіра до сил безпеки та оборони» станом на грудень 2023 року, що проводилися соціологічною службою Центру Разумкова спільно з Фондом «Демократичні ініціативи», рейтинг довіри суспільства до ДСНС складає 83% (друге місце за ЗСУ).

1. Горбіков В.А., Аветісян В.Г., Сенчихін Ю.М. Аналіз оперативно-службової діяльності Державного пожежно-рятувального загону №1 Харківського гарнізону ОРС ЦЗ у період російської агресії. Об'єднання теорії та практики – запорука підвищення готовності оперативно-рятувальних підрозділів до виконання дій за призначенням. Матеріали круглого столу. Харків : НУЦЗУ, 28 жовтня 2022. С. 27-29. URL : <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/16179>.

2. Довідник керівника гасіння пожежі. Київ: ТОВ «Література-Друк», 2016, 320 с. URL : <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/9477>.

3. Лісняк А.А., Сенчихін Ю.М. Особливості організації пожежогасіння об'єктів критичної інфраструктури у зоні воєнного конфлікту. Особливості цивільного захисту в умовах воєнного конфлікту : колективна монографія / за заг. ред. Р. Мугаверо, В. Андропова, М. Кустова. Харків – Рим : АІЕР Editore S.r.l., 2023. С. 45-80. URL : <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/18757>.

4. НАПБ Б.04.003-2018 Статут дій органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту під час гасіння пожеж.

5. Сенчихін Ю.М., Гапоненко Ю.І. Особливості розвитку пожеж у будівлях внаслідок зовнішнього впливу бойових засобів ураження – авіаційними фугасними бомбами (ФАБ). Об'єднання теорії та практики – запорука підвищення готовності оперативно-рятувальних підрозділів до виконання дій за призначенням. Матеріали круглого столу. Харків : НУЦЗУ, 27 жовтня 2023. С. 76-77. URL : <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/18479>.

6. Аветісян В.Г., Сенчихін Ю.М., Кулаков С.В., Куліш Ю.О., Тригуб В.В. Організація аварійно-рятувальних робіт: підручник. За загальною редакцією В.П. Садкового. Харків. 2010. 240 с. URL : <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/838>.

7. Аналітична довідка про пожежі та їх наслідки в Україні за 12 місяців 2023 року. Київ : ВДСПтаНС ІДУ НД ЦЗ, 2013. 39 с.